

DANİMARKA SİNEMASI'NIN 100 YILLIK YOLCULUĞU (Bölüm I)

Feridun AKYÜREK*

Journey of Danish Cinema in Its Hundred Years

Even there is no film industry, it is the Danish Cinema which provided its unique techniques, forms and adaptations from its own stories with their talented directors became the leading school with its inspiring root instead of being affected from others.

Since 1995, again with its talented directors, Dogma 95 itself with its strong and straight forward rules, and afterwards, it is again the Danish Cinema with its content, form and formatic forcing, who become very well known and talked about in film festivals.

Danish Cinema with its hundred years, it is a cinema with full of sources, promising to provide content/context analyses possibilities to young film makers.

Key words: Danish Cinema, Carl Theodore Dreyer, Dogma 95, Lars von Trier, Thomas Vinterberg, Soren Kragh-Jacobsen, Lone Scherfig.

.....

Giriş

Bugün bile film sanayii olmayan bir ülke sinemasının, kişisel girişim ve yaratımlarla sürdürülen 100 yıllık yolculuğunun öyküsü anlatılacak burada... Danimarka Sineması'nın öyküsü... İki bölüm olarak anlatılacak bu yolculuğun öyküsü: Bugün hâlâ kullanılan teknik ya da sanatsal (içerik, biçim) öğeleri sinema sanatına kazandıran, başlangıcından İkinci Dünya Savaşı'na dek süren ilk yolculuk... sessizlik... ve 1995 çıkışıyla genç sinemacıları etkileyen ikinci yolculuk...

Danimarka Sineması konusunda elbette ayrıntılı çalışmalar var. Ama Türkçe olarak bulmak olası değil. Sinema kitaplarından,

yerli, yabancı sinema dergilerinden, internetten alınan kaynaklarla oluştu bu araştırma. Sonuç -genel bir bakış da olsa- bir bütün; genç sinemacılara, araştırmacılara şimdilik yeterli bir bilgi. Daha ayrıntılı öğrenme, inceleme, tanıma özgün kaynaklara ulaşıp daha fazla araştırmakla, geçmişten bugüne ses getiren filmleri izlemekle olası.

Danimarka Sineması'nın ilk yolculuğunu sonraki sayfalara bırakalım şimdilik. Bu araştırmayı yapmamıza neden olan 'Dogma 95' manifestosuyla başlayalım.

Biz Aşağıda İmzası Olanlar...

1995 yılında yayınlanan bir manifesto, Danimarka'nın, sinema tarihindeki ikinci yol-

* Doç. Dr., Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi.

culuğunun habercisiydi. (<http://www.dogme95.dk/menu/menuset.htm>).

"Dogma 95, 1995 ilkbaharında Kopenhag'da film yönetmenlerinin kurduğu topluluğun adıdır.

Dogma 95 bugün sinemada tezgahlanan 'belirli eğilimler'in amacının ayırındadır.

Dogma 95 bir kurtuluş eylemidir.

1960'da olanlar oldu!. Sinema öldü ve yeniden yaşam bulması çağrı yapıldı. Amaç doğruydu, ama yönelimi değil! Yeni dalga, ufak bir dalgalanma yarattı, hafif çırpıntlarıyla karayı ıslatan ve bataklığa dönüştüren.

Bir süre için kişisel deyişler (sloganlar) ve özgür oluşturuldu, ama değişim hayır. Dalga kırışmalar oluşturdu, yönetmenlerin kendileri gibi. Dalga kesinlikle gerisindeki kişilerden güçlü olamadı. Burjuva karşıtı sinemanın kendisi burjuvallaştı, çünkü burjuva anlayışının sanat kuramlarına temellendi. Auteur (yaratıcı) kavramı başından bu yana burjuva romantizmine uygundu... Yanlış buradal..

Dogma 95'te sinema bireysel değildir!

Bugün sinemada teknolojik bir fırtına estiriliyor. Sonul çözüm sinemanın demokratiğiyle sonuçlanacak. Herhangi biri sinema yapabilir, ama kolaylıkla ulaşılabilen media, bir kat daha avantgarde olur, askersel çağrışimleri olan 'avantgarde' sözcüğü bir kaza değil. Yanıt, disiplin... Filmlerimizi bir üniforma içine yerleştirmeliyiz, çünkü bireysel film açıkça çökecektir!

Dogma 95 'İffet Yemini (The Vow of Chastity) olarak sunulan, tartışılmaz ilkeleriyle bireysel filme karşıdır.

1960'da varolan yeterliydi! Öten sinemaya makyaj yapılmıştı; ancak kullanılan kozmetiklerin yanlışlığı sonra kanıtlanmıştı. Batmış film ya-

pımcılarının 'yüce' görevi izleyiciyi aldatmaktır. Bu gurur duyulan bir şey mi? 'Yüzyılı' bize verdiği bu muydu? Duygular yanılısama yoluyla nasıl anlatılabilirdi? bireysel sanatçıların yapay (hileli) seçimiyle mi?

Dayanak olanağı (dramaturji) altın post çevresindeki dansımız olmuştur. Olaylar dizisindeki kişiliklerin içsel yaşamlarına sahip olmayı doğrulamak oldukça karmaşıktır ve 'yüce sanat' değildir. Kesinlikle önce övülen yüzeysel devinim ve yüzeysel film sanki tümüyle kabul ediliyor. Sonuç bereketsizdir. Pathos'un (acıma ve sempati uyandırma gücü) bir yanılısaması ve aşkın bir yanılısaması.

Dogma 95'te sinema bir yanılısama değildir!

Bugün teknolojik bir fırtına eserken makyajlama tanrılaştırılmıştır. Herhangi biri, herhangi bir zamanda, yeni teknolojiyi kullanmakla duygunun ölümcül kucaklamasında gerçeğin son tohumlarını da yıldızlayabilir. Sinemanın gerisinde saklanan her şey yanılısamadır.

Dogma 95 'İffet Yemini' olarak sunulan, tartışılmaz bir takım ilkeleriyle yanılısama filme karşıdır."

İffet Yemini

"Ben aşağıda Dogma 95 tarafından belirlenen ve bağlayıcı bir dizi kurula uyacağıma ant içerim:

Çekimler yerinde gerçekleştirilmelidir. Aksesuarlar ve dekor parçaları dışarıdan getirilmemelidir. (Öykü için özel aksesuar / eşya gerekiyorsa, bu aksesuarların / eşyaların bulunduğu yer seçilmelidir.)

Sesler, görüntüden bağımsız ya da tersine kesinlikle oluşturulmamalıdır (müzik, sahenin çekildiği yerde olmadıkça kullanılmamalıdır.)

- 1-Kamera elde / omuzda kullanılmalıdır. Eldel/ omuzda kullanılan kamera ile herhangi bir devinim ya da devinimsizliğe izin verilir)
- 2-Film renkli olmalıdır.. Özel ışıklandırma kabul edilmez. (Oldukça küçük de olsa sahneyi aydınlatan ışık varsa, kısılmalı ya da tek bir lamba kameraya takılmalıdır.)
- 3-Optik çalışmalar ve filtre kullanımı yasaktır.
- 4-Film yüzeysel (üstünkörü) devinimler içermemelidir. (Cinayetler, silah vb. olmamalıdır.)
- 5-Dönemsel ve coğrafyaya ilişkin vazgeçmek yasaktır (Burada söylenen, film çekimi şu anda ve burada yapılıyor.)
- 6-Tür filmleri kabul edilmez.
- 7-Film formatı 35 mm olmak zorundadır.
- 8-Yönetmenin adı jenerikte geçmemelidir. Ayrıca, bir yönetmen olarak kişisel beğenilerimden uzak duracağıma söz veriyorum! Ben artık bir sanatçı değilim. Anın, bütünden daha önemli olduğunu düşündüğümünden, bir sanat yapıtı yaratmaktan sakınacağıma söz veriyorum. Amacım, kişiliklerimin ve mekanlarımın içindeki gerçeği ortaya çıkarmaktır. Bunu tüm kişisel beğenilerim ve estetik kaygılarım pahasına yapmaya çalışacağıma söz veriyorum.
- 9-Böylece 'İffet Yemini' mi ediyorum."
- 10-Kopenhag, 13 Mart 1995 , Pazartesi
- 11-Dogma 95 adına ,

Lars von Trier Thomas Vinterberg

Lars von Trier ve Thomas Vinterberg, içkilerini yudumlayarak, 45 dakika içinde, kaleme aldıkları ve Lars von Trier'in 'Sinemanın 100. Yılı Kutlamaları'na katıldığı Paris'teki Odéon-Théâtre de L'Europe'da okuduğu manifesto-nun ciddiye alınarak, dallanıp budaklanacağını belki de hiç düşünmedi. Dogma 95 - İffet Yemini basının desteğiyle, sinema çevrelerinde kısa sürede yaygınlaştı. (Daha fazla bilgi için bkz. www.dogme95.dk resmi sitesi). Danimarka'nın sinemadaki ikinci büyük çıkışı bu manifesto ile başladı. Bu gün

lere gelinceye dek, sinema alanında teknik/ sanatsal önemli şeyler ortaya koyan, Avrupa sinemasına okul olan bir geçmişi var Danimarka'nın... Manifesto'nun etkilerini ve ürünlerini çalışmanın ilerleyen sayfalarına bırakarak, Danimarka'nın sinema alanındaki yolculuğunun başlangıcına dönelim.

Sinema Yolculuğunun Başlangıcı

İskandinavya ülkelerinde sinema, Danimarka, İsveç, Norveç ve Finlandiya gibi komşu ülkelerin birbirlerini etkilemesi sonucunda gelişti. Ama görünen o ki, Danimarka Sineması bu gelişimin öncüsü. Orta Çağ başlangıçlı gelişkin bir tiyatro yaşamının olması; sinemaya yönetmen, oyuncu, dekorcu gereksiniminin bu yoldan sağlanması... Orta ve kuzey Avrupa sinema piyasasının Danimarka filmlerine açık olması, Danimarka'nın sinema alanında diğerlerine öncü olmasının göstergesi.

Danimarka Sineması'nın ilk ürünü, saray fotoğrafçısı Elfelt'in 1898'de çektiği ve Bernstarf Sarayı merdivenlerinde kraliyet ailesini görüntüleyen kısa bir belgesel. Danimarka'da kurulan ilk yapım şirketi Nordisk Film Kompagni. Kuruluş tarihi 1906. Kurucusu ise, o güne dek sirklerde çalışan Ole Olsen (1863-1937). İlk film, Ole Olsen'in ilgi çeken *The Lion Hunt (Aslan Avı)*. Ama 1910-1911 yıllarında dış piyasaya sunulan filmlerle başladı Danimarka'nın sinema yolculuğu.

Sonraları sinemanın her türünü deneyen Yönetmen Vuggo Larsen (1880-1957), Almanya'da, Polonyalı Wanda Treuman'la bir çift oluşturarak çektiği filmlerle... Yönetmen Urban Gad ve Danimarka'nın yıldız oyuncusu Asta Nielsen'in, erotik bir melodram olan *The Abyss / Afgrunden (Uçurum)* (1910)'le başlayan, dış pazarlarda beğeni toplayan bir

dizi filmle, Danimarka Sineması'nın altın çağı başladı. Çok sayıda Danimarka filminin Avrupa ülkelerinde gösterildiği yıl ise 1915.

Asta Nielsen (1882-1972), Olaf Fonss (1882-1949), Else Frölich (1880-1960), Clara Pontoppidan (1883-1975), Valdemar Psilander (1884-1917), Betty Nansen (1873-1943), Lily Beck (1885-1939) uluslararası üne kavuşan Danimarka Sineması'nın yıldızları...

Güncel konulu dramlarda, sert çizgili ve abartmalı oyunlarıyla aşırı duygusal sahneler canlandıran bu yıldız oyuncularla, Avrupa'nın o zamana dek alışık olmadığı bir dünya doğdu. Aşık oldukları ip canbazı kız için düello eden Brandeburg subayları... canbaz olmaya karar veren bunak milyoner... hanımlarının şatosu yanarken gözyaşı döken, görevleri güldürmek olan palyaçolar... düşesleri kaçıran çingeneler... güçlü aşklar ve istekler... Bunların yanı sıra herkes, her an bir tehlikenin tehdidi altındadır: kendisini aldatan karısını, otomobiliyle bir ağaca çivileyerek yamyassı eden aldatılan koca... şatonun salonunda bir yıldırım çarpmasıyla ölen kontla metresi; ateş alan değirmen; konağına dinamit atılan banker; fener bekçisinin kızını ayartan, kum dalgaları altında can veren kont... Kısaca, Hamlet'in ülkesinde karamsar duygular yaratan, sonu hep acıklı biten filmler... Danimarka filmlerinde görülmeyen tek şey, İngilizlerin 'Happy End', Fransızların 'La fin heureuse' dedikleri 'Mutlu Son'.

Birinci Dünya Savaşı'na kadar, romantik dramlardan, dizi filmlere kadar her türden ürün veren Danimarka Sineması, sonraları teknolojiyi de işin içine katarak gösterişli filmler çekmeye başladı. August Blom, Titanic vapurunun batışına ilişkin sahneyi, ünlü Alman yazarı Gerhardt Hauptmann'ın

yitik ülkeye ilişkin yapıtımdan uyarladığı -sonraları sık sık çekilecek olan- *Atlantis*'i (1914) stüdyoda çekti.

Asta Nielsen... Sinemanın ilk günlerinde -1910'larda- yalnız Danimarka'da değil, dünyada büyük ünü olan ilk oyuncuydu, dönemin 'star'ıydı... 'İskandinavya'nın Sarah Bernhardt'ıydı. Berlin, Petersburg, Paris, Londra, New York... nerede yaşarsa yaşasın, herkesin filmlerini görebilmek için yarıştığı bir yıldızdı... Daha çok güncel konulu filmlerde, herşeye üstün olan tutkuyu -aşklar, ihanetler, vicdan azapları, vb.- bakışlarını anlamlandıran yüzünde derinleşen çizgilerle, tragedyya oyuncularına özgü anlatımla oynuyordu Asta Nielsen.

Bu dönemin yönetmenleri ise: Viggo Larsen'den sonra, Nordisk'e film yapan, özellikle öykülediği acıklı konularla ün salan, ayrıca sinema tekniğinin gelişmesine çeşitli düzeylerde katkıları olan Auguste Blom (1869-1947); acıklı konuları anlatma ustalığıyla -Auguste Blom'u da geçen- Urban Gad; beğeni, bilgisi ve özenli güzel fotoğraflarıyla kendisinden önceki yönetmenleri gölgede bırakan Holger Madsen (1878-1943)'di. Holger Madsen acıklı konuların yanı sıra zaman zaman değişik konularda da film yaptı. Örneğin, Danimarka'da yasaklanan ama Birleşik Amerika'da beğeniyle karşılanan *Esrar Dalgası* filmi gibi... Holger Madsen'in sinema diline katkısı çok büyük. Daha 1914'te -Griffith'ten on yıl önce- kamerayı devindirme, aynı sahneyi değişik görüş açılarıyla çekme... alabildiğine yararlandığı teknik ve sanatsal öğeler.

Sesli filmle birlikte, Stan Laurel ve Oliver Hardy çıkıncaya dek, dünyada izleyici rekorları kıran Danimarkalı ünlü güldürü ikilisi Harald Modsen ve Carl Schenström

'Doublepatte et Patachon (Pat ve Patachan)' komik ikili filmleri yine Danimarka Sineması kaynaklıydı.

Danimarka Sineması, işlediği konularla yaşanan dünya dışındaki dünyayı yaratırken, Hollywood'un sonradan çokça kullanacağı iki temel öğeyi de öne çıkardı: 'Femme Fatale (vamp / meş'um kadın) tipi ve öpüşme'.

Yazın dünyasında -özellikle romantiklerden başlayarak- yer bulmuştu 'Femme Fatale' kişiliği. Sinemada bu kişiliği -o da rastlantıyla- ilkin İtalyanlar kullandı (1908). Ama 'Femme Fatale' gerçek kişiliğini Danimarka Sineması'nda buldu, sinema dünyasına kabul edilen 'vamp kadın' adını aldı. (İlginç bir not: Vamp kadın kişiliği, öylesine Danimarkalıydı ki, Theodosia Goodman, kendisini Amerika'ya kabul ettirebilmek için Danimarkalı çağrışımli bir ad aldı: Theda Bara.)

O zamana dek görülmeyen bir öpüşme biçimi uygulandı Danimarka filmlerde: Dudaklar birleşti... Vamp'ın böyle öpüşmesi Danimarka dışında 'fazla cüretli, kepaze' bulundu!.. Hatta Fransa, bu nedenle Danimarka filmlerini uzun süre göstermedi sinemalarında. Bir Alman gazetecisi şöyle tanımlıyordu bu öpüşme biçimini: "Öpüşmeler sinemaya benzedi. Öyle eskiden olduğu gibi, çarçabuk kucaklaşma yetinilmiyor. Dudaklar uzun zaman şehvetle birleşiyor ve kadın, kendinden geçerek başını arkaya atıyor."

Her şey bir yana, Danimarka Sineması'nın en büyük başarısı bir okul olmasıydı; dünyanın her yanından -başta Almanlar- film yapımcıları, sanatçılar Kopenhag'daki stüdyolarda filmler çekti.

Savaş öncesi, Almanya ve diğer Avrupa ülkelerinde önemli pazar payı olan Danimarka Sineması savaş sonunda sarsıldı; sa-

vaşa çoğalan film yapım, savaş sonrasında azaldı, Birinci Dünya Savaşı süresince, Bağdaşık Devletler Danimarka filmlerini boykot etti.

1930'larda sesli sinemaya geçişin yarattığı sorunlarla birlikte, Benjamin Christensen, Lou Louritzen (1878-1938) gibi yönetmenler kimliğini korumaya çalıştıysa da Danimarka Sineması'nın gerilemesi sürdü ve yıllık yapım sayısı on beşi aşamaz duruma geldi. Dört yüz sinema salon olan, ağır vergilerin sinemacılığı ezdiği ülkede uluslararası ölçüde yapıt vermek elbette zor birşeydi. Ama yeteneğiyle ilgi çeken Danimarkalı yönetmen George Schneevoigt (1883-1961), Norveç ve Danimarka'da çektiği filmlerle bu zorluğu bir parça aştı.

Benjamin Christensen (1897-1959), 1913'de polisiye filmlerle başladı sinemaya. 1922 yılında, Breughel ve Callot gibi ressamlardan esinlenerek, şok edici, ürkütücü sahneleri olan, bunlara karşın sanatın büyüsiyle fantastik türün gerçek bir başyapıtı olarak kabul edilen filmi yaptı : *Häxan / Witchcraft Though the Ages (Çağlar Boyuncu Büyücülük)*. Başarı Benjamin Christensen Hollywood kapısını açtı, ama burada sözü edilen bir film yapamadı.

Dönemin en ünlü yönetmeni, -kuşkusuz- sinemanın büyük ustası kabul edilen Carl Theodore Dreyer (3 Şubat 1889 Kopenhag - 20 Mart 1968 Kopenhag). Sessiz filmlere arayazı yazımıyla başladığı (1913) sinema yolculuğu daha sonra, senaryo yazarlığı, kurgucu ve yönetmenlikle sürdü. Dreyer'in yönetmen olarak ilk filmi *Praesidenten (Başkan)* (1919). Ardından beğeniyle izlenen diğer filmler...

Carl Theodore Dreyer'in en ünlü sessiz filmi, büyüculük suçuyla yargılanıp, idam edilen

Jeanne d'Arc'ı anlattığı *La Passion de Jeanne d'Arc* (*Jeanne d'Arc'ın Çilesi*). Sürekli kullandığı yakın çekimlerle, filmdeki kişilikler ve izleyici arasında bir bağ kurmayı amaçladı Dreyer. Bu yaklaşım, tarihsel öykü anlatımında yeni bir biçimin başlangıcıydı. Sonuç, en iyi sessiz film... ve tüm dünyada eleştirmenlerin övgüsü...

Başarılı sesli filmler de yönetti Dreyer. Sheridan La Fanu'nün öyküsünden 1932'de Fransa'da çektiği *Vampyr* (*Vampir*); ve on yıl sonra mesleğe dönüp, ülkesinde çektiği -ad ve içeriklerini aşağıda açıklayacağımız- üç önemli film... Wiers Jønsen'in, on yedinci yüzyıl Danimarka'sındaki cadı avı ve dinsel saldırıları anlattığı kitabından filme çektiği, uluslararası düzeyde başarı kazandığı *Vredens dag / Dies Irae* (*Gazap Günü*) (1943), soylu, gergin, garip, görüntüleri açısından olağanüstü olarak nitelendirilen bir film... *Toivä människor* (*İki Kişi*) (1945) filminden sonra çektiği toplumsal ve ruhsal iyilik arasındaki karmaşık ilişki ele alan, Venedik Film Şenliği'nde Büyük Ödül'ü kazanan *Ordet* (*Söz*) (1955)... İsa olduğunu sanan küçük oğulları yüzünden güç durumda kalan varsıl, çalışkan çiftçi ailenin yaşamını gerçeğe uygun biçimde anlatan Kaj Munk'un tiyatro oyunundan uyarlanan *Ordet*, çağından ve yaşadığı dünyadan uzakça olmakla birlikte, o yıl tüm dünyada yapılan filmlerin en iyisi olarak kabul edildi. Dryer'in son filmi *Gertrud* (1964), aşka büyük değer veren bir kadın üzerine kişileştirme çalışması. *Vredens dag / Dies Irae* (*Gazap Günü*), *Ordet* (*Söz*), *Gertrud*... Bu filmler, yalnızca bir kılmıdanma getirdi Danimarka Sineması'na...

Yaşadığı topluluktan kendisini ayrı tutan ve bu nedenle saldırıya uğrayan bireyleri ve çevrelerini ele aldığı filmlerinde, Carl Theodore Dreyer, kasvetli bir hava, ağır bir tempo içinde: dinsel yaşam... büyücülük ve

doğaötesi... en sıradan insanlık durumlarındaki iyiyle kötü arasındaki çatışma... acımasız bağınazlığın ve baskının yarattığı trajedi... fiziksel ve ruhsal sevginin gücü... gibi konularını işledi. Öyküleri belirli bir coğrafi alanda ve kısa bir zaman dilimi içinde geçen filmleriyle, Danimarka'ya özgü 'durgun' bir biçem yarattı. Bu biçemi yaratırken de, ayrıntılı ve gerçeğe uygun hazırlanan dekorlar kullandı. Kamera devinimi yerine, uzun ve ayrıntılı yakın çekimlere başvurdu.

Ülkenin en büyük yapım şirketi Nordisk Film, Almanlar tarafından satın alınca, yönetmenlerin her biri değişik ülkelere dağıldı. Danimarka Sineması'nın etkilediği Almanya, Münih ve Berlin'de dev stüdyolar kurmaya başladı. İkinci Dünya Savaşı ve Alman işgali Danimarka'yı harap ettiği gibi sinemasını da neredeyse susturdu. Danimarka'nın sinemadaki ilk yolculuğunun son günleriydi artık. Danimarka sinemacılığı yavaş yavaş söndü. Ama İsveç Sinemasının doğuşunu hazırladıktan sonra... Savaş sonrası İsveç Sineması yükselirken, Danimarka Sineması bir daha parlak günlerindeki düzeye çıkmadı.

İkinci Dünya Savaşı sonrası, sinema adına umut verici bir atılım görülür Danimarka'da. Bir yandan, Alman işgaline karşı Danimarka'luların direnişi... Bodil Ipsen (1889-1964) ve Lau Lauritzen gibi yönetmenlere varsıl konular sağlarken... diğer yandan, Danimarkalı yazarların toplum sorunlarını işleyen yapıtlarını filme çeken Benjamin Christensen, en güzel filmlerini bu dönem veren Bjarne ve Astrid Hennig-Jensen (1914-2002) ile yeni bir çıkış... Yeni yönetmenler... Çeşitli konularda filmler... Ama birgün geldi, bu kez ahlâk konularına, sorunlarını işlemeye başlayan Hollywood filmleri, bu tür konuları önemseyen Danimarka sinemalarını işgal etti. 1950'de yılda ellinin altına

düşen Danimarka yapımı filmlerin sayısı iyiden iyiye geriledi.

Familien Schmidt (Schmidt Ailesi) adlı güldürüsünü sanayicilerin desteğinden yoksun, zor bitiren Ole Palsbo (1909-1952); Danimarka'da sevilen ama dış ülkelerde beklenen başarıyı yakalayamayan -1968-1981 yılları arasında 22 film- *Olsen-banden...* (*Olsen Çetesi*) dizi filmi ile Erik Balling (1924-); 1960'larda, Knut Hamsun'un *Sult / Hunger (Açlık)* romanından yaptığı uyarlama ile tanınan Henning Carlsen (1927-), Hans Christensen (1918-), Jørgen Leth (1937-), Peter Refn (1941-1994), Lasse Nielsen bu dönemin yönetmenleri...

Bu dönemde, Danimarka Sineması'nın varlığı kültür, tanıtma programlarına dayanmakta. Seksenlere, doksanlara gelindiğinde de durum yine aynı. Yıllık ortalama on-on beş film, sinema salonlarının sayısında bir düşüş ve izleyici de azalma söz konusu.

Geldik 1995'e... Danimarka Sineması'nın ikinci büyük çıkışının tarihi bu. Ama önce bu yolculuk öncesini görmek, yolculuğu hazırlayanları tanımak gerek.

İkinci Yolculuk Öncesi :

Lars Von Trier Ve Thomas Vinterberg

Lars Von Trier

Kuşkusuz, Danimarka Sineması'nın son dönemine damgasını vuran, deneysel biçimler uyguladığı her filmi sınırları zorlayan, başarısı tüm dünyaca kabul edilen, ülkesinin sinemasını gelecek yüzyıla taşıyan kişi : yetenekli, sıra dışı bir yönetmen olan Lars von Trier (1956)...

Kopenhag Üniversitesi'nde sinema, Danimarka Film Okulu'nda yönetmenlik eğitimi... Öğrenciliği sırasında çektiği, Münih Film Festivali'nde en iyi film ödülünü kaza-

nan üç film: *Nocturne* (1981), *Images of a Relief (Rahatlama Hayalleri)* (1982) ve *Liberation Pictures (Kurtuluş Resimleri)* (1982), *Menthe La Bienheureuse* (1979), *Sidute Detolje* (1981) yine bu dönemde çektiği diğer filmler. 1984'te reklam filmi ve tanıtım amaçlı video klip yönetmenliği, Cannes Film Festivali'nde ve Chicago Film Festivali'nde ödül kazandığı, ilk üçlemesinin ilk filmi : *Element of Crime (Suç Unsuru)* (1984). Bir milyon Danimarka Kron'una mal ettiği, çeşitli uluslararası ödüller kazanan üçlemenin ikinci filmi *Epidemic (Salgın)* (1987). Üçlemeyi tamamlayan, ilk dünya gösteriminin yapıldığı Cannes'da teknik ödül ve jüri büyük ödülünü aldığı, ayrıca dünyanın belli başlı film festivallerinde ödüller kazandığı *Europa (Avrupa)* (1991). Televizyon için çektiği, Fransa'da Jean d'arcy ödülünü kazandığı *Medea* (1998). 1994 yılında Kopenhag'da çektiği, kısa sürede tüm dünyada uyandırdığı ilgiyle gerçek başarıyı yakaladığı, bir kült diziye dönüşen, daha sonra dört buçuk saatlik iki sinema filmi olarak kurgulanan *The Kingdom - Riget* (1994) ve *The Kingdom 2 - Riget* (1997) dizileri...

The Element of Crime (Suç Unsuru). Yönetmen: Lars von Trier/ Senaryo: Tom Elling, Tomas Gíslason, William Quarshie (İngilizce çeviri), Lars von Trier, Niels Vørsel, Stephen Wakelam (İngilizce diyaloglar)/Özgün Müzik: Henrik Blichmann, Mogens Dam, Bo Holten/Görüntü Yönetmeni: Tom Elling/Oynayanlar: Michael Elphick (Fisher), Esmond Knight (Osborne), Me Me Lai (Kim), Jerold Wells (Kramer), Ahmed El Shenawi (Terapist), Lars von Trier (Saf Adam) / (Danimarka - 1984), Renkli, 35 mm., 103 dak.

Alman Dışavurumculuk akımı ile Amerikan film-noir türünün başarılı bir bileşimi *The Element of Crime* "(...) hangi ülkede olursa olsun en içi geçmiş izleyicileri bile serseme çevirecek.

Lars von Trier'in İngilizce çektiği bu futuristik gerilim filmi, Orson Welles, Borges ve Tarkovski arasındaki delişmen bir çiftleşme sanki" Variety Dergisi'nin görüşü bu film hakkında... Bir cinayet araştırması sonrası yorgunluk, dayanılmaz baş ağrıları, saplantılar ve anımsama güçlüğü çeker Dedektif Fisher. Kahire'de Arap terapistin hipnozuyla geçmişin anılarına, acılarına, çürümeyle değişen Avrupa'ya doğru yolculuğa çıkar. Fisher, olayların suçlunun bakış açısından düşünülerek çözüleceğine ilişkin bir yöntem öneren Suç Unsuru adlı kitabın yazarı, polis akademisinden emekli eski öğretmeni Osborne'a gider. Osborne, şimdi bu yöntemin tehlikeli bulunduğunu söyler. Fisher, 'Lotto Cinayetleri' olarak adlandırılan dizi cinayetlerin soruşturmasını yürütmek görevlendirilir. Merkezde yaptığı araştırmada, bu cinayetlerle ilgili soruşturmayı önceden Osborne'un yürüttüğünü ve Harry Grey adlı kişiyle cinayetler arasında bir bağlantı kurduğunun ayırına varır. Yitik olan Harry Grey dosyasını Osborne'un evinde bulur. Osborne'un, Grey'e ilişkin tutumu, Fisher'i bu gizi çözmeye güdüler. Cinayetlere, Osborne'un yöntemini uygulayarak, katilin bakış açısıyla yaklaşır. Fisher'in kişiliği Harry Grey'in kişiliğiyle uyumlaşmaya başlar. Cinayetlerin ardındaki gerçeği kavrarken, öldürme tutkusu duyumsamaya başlaması... kendisine yardımcı olan Kim'den çocuğu olduğunu öğrenmesi... ve... giderek bozulan sağlığı...

Epidemic (Salgın). Yönetmen: Lars von Trier/ Senaryo: Lars von Trier, Niels Vørsel/ Özgün Müzik: Peter Bach/ Müzik: Richard Wagner (Tannhäuser operasından)/ Görüntü Yönetmeni: Henning Bendtsen/ Oynayanlar: Allan De Waal, Ole Ernst, Michael Gelting, Colin Gilder, Svend Ali Hamann (Svend), Ib Hansen, Anja Hemmingsen, Kirsten Hemmingsen, Cæcilia Holbek Trier, Claes Kastholm Hansen (Claes), Udo Kier (Udo),

Jan Kornum Larsen, Gitte Lind (Gitte), Susanne Ottesen (Susanne), Lennart Pasborg, Leif Sabro, Tony Shine, Michael Simpson (Rahip Cabbie), Niels Vørsel (Niels), Lars von Trier (Dr. Mesmer).../ (1986-87), Siyah-Beyaz, 35 mm., 106 dak.

"Alışıl gelmiş sinema kalıplarının dışında filmdeki biçimsel öğeler (ışığın lokal ve parlak kullanımı, ben buradayım diyen kamera, oyunculuk, açık çerçeve, özdeşleşmeye imkan vermeyen dramatik yapı, içiçe geçmiş ve anlaşılması güç öyküler vb.) filmde alttan alta yürütülen entelektüel tartışmalarla birleştiğinde içine girilmesi güç, bir o kadar etkileyici ve sarsıcı bir film yapıyor Salgın'ı" diye yazar Süleyman Şahin Epidemic başlıklı eleştirisinde. Senaryo ve oyunculuktan çok yapım ve kamera kullanımı yoğunluklu, soğuk atmosferi ve kişilikleriyle bir film-noir türü Epidemic (Salgın). Konusu : Bir film yönetmeni ve bir senaryo yazarı, onsekiz aylık çalışmayla yazdıkları Polis ve Fahişe adlı senaryo bilgisayarda silinir. Senaryoyu yeniden yazmak zorundalar, hem de beş gün içinde... Ancak öyküyü anımsayamazlar. Dünyayı sarsan salgın hastalıkla ilgili bir senaryo yazmak daha kolaydır onlar için. "Kaderin hazırladığı bir rastlantı kimi zaman öylesine karanlık ve garip olabilir ki, kişi görünürde mantıklı ancak özde asılsız ve boş sonuçlar çıkarmaya zorlanır. Salgın'ın senaryosunun yazıldığı beş gün içinde gerçek bir salgının bu apartmana ve çevresine yaklaşmakta olması... ve bu salgının tam senaryo tamamlandığı zaman patlaması... işte bu rastlantılardan biridir." diye açıklar Lars von Trier filmin işlediği sorunu. İki sinema adamının beş gün içinde yaşadıklarıyla, yazdıkları film öyküsü koştur bir gelişimle içiçe girer. Yapımcıyla yenilen akşam yemeği iki öyküyü aynı sonda birleştirir. Yazılan Salgın adlı senaryo öyküsü, salgın hastalıkla savaşmak amacıyla, karantinaya alınan kentten kaçan idealist doktor Masmer'in yaşadıklarını anlatı-

lır. Doktor Mesmer çantasında virüsü taşıdığı-
ğının ayırında değildir. Öykünün sonunda
salgını kendisinin yaydığını anlar, ama artık
çok geçtir. İkinci öykü ise, senaryonun yazılı-
ş öyküsü. Her türlü aksiliğe karşın, son ana
dek işlerini sürdüren iki sinemacı, filmin son
sahnesinde, salgının kendilerine bulaştığını
anlar. Salgın öyküsü beklenmeyen bir bi-
çimde sonuçlanır.

Europa (Avrupa). Yönetmen: Lars von Trier/
Senaryo: Lars von Trier, Niels Vørsel/ Özgün
Müzik: Joachim Holbek/ Görüntü Yönetmeni:
Henning Bendtsen, Edward Klosinski, Jean-
Paul Meurisse/ Oynayanlar: Jean-Marc Barr
(Leopold Kessler), Barbara Sukowa
(Katharina Hartmann), Udo Kier (Lawrence
Hartmann), Ernst-Hugo Järegård (Kessler,
Amca), Erik Mørk (Pater), Jørgen Reenberg
(Max Hartmann), Eddie Constantine (Albay
Harris), Max von Sydow (Sunucunun
Sesi).../ (Danimarka, İsveç, Fransa, Almanya,
İsviçre-1991), S/B ve Renkli, 107 dak.

Lars von Trier, Cannes Film Festivali'nde
jüri özel ödülü aldığı *Europa (Avrupa)*, İkinci
Dünya Savaşı sonrası, yok edilmek istenen
Almanya'ya, Almanların gözüyle bakmaya
çalışır. Savaştan sonra, Alman kökenli genç
Amerikalı Leopold (Leo) Kessler, yıkıntılar
içindeki babasının ülkesi Almanya'ya gelir.
Demiryollarında çalışan amca Kessler,
Leo'ya yataklı trende kondüktör olarak iş
bulur. Leo, Zentropa Demiryolları'nın sahibi
Max Hartman'ın kızı Katharina'yla tanışır.
Katharina baştan çıkardığı Leo'yu, ailesiyle
tanıştırmak için malikanelerine akşam ye-
meğine çağırır. Tek bir amacı var Max
Hartman'ın: Demiryolu ağının onarılması.
Bu iş için tek seçenek ise, bağdaşıklarla or-
taklık... Oğlu Larry ise bağınaz milliyetçilik
anlayışına karşı. Katharina Leo ile birlikteli-
ğini sürdürürken, Amerikalılara karşı terör
eylemlerine girişen Nazi gruplarına da des-

tek verir. Trenle Nazizmin sonu simgeleyen
film, ahlaksal ve insanlık açılarından, Nazi
kurbanlarını kurtarmakta geciken Amerika-
lılara ve diğerlerine eleştiri getirir.

Lars von Trier'in filmine ilişkin açıklaması:
"Sanırım Avrupa bir gerilim filmi ve güldürü
öğeleri de içeren bir melodram... Almanya bende
bir saplantı: Avrupa işte o... Alman toplumu her
zaman en uç noktadaki tutkuları sergiler: Kişi-
liklerinde, bireyler ve diğer ülkelerle olan ilişkile-
rinde... Her filmim teknik bir yenilik içerir.
Europa'da kendime eğlenceli birçok teknik oyun-
cuk aldım. Görüntü eklemek üzerinde çalışıyorum;
kimi siyah-beyaz, kimi renkli yedi görüntü kat-
manını üst üste koyabiliyoruz. Ama bu biçimde
ancak değişik merceklemeyle çekilebilecek görüntü-
leri birleştirebilmemiz asıl önemli olan. Bu yolla,
izleyicinin ilk bakışta ayırmayacağı, derin
iz bırakan bir etki yaratabiliyoruz. Aynı şey ka-
mera devinimleri içinde geçerli. Görünüşte tam
anlamıyla gerçekçi bir izlenim bırakan, filmi
tasarladığımız yöne doğru sürükleyen görüntüler
yaratıyoruz. Bu da hipnozdur."

Kingdom 1 (Krallık 1). Yönetmen: Lars von
Trier/ Senaryo: Lars von Trier, Thomas
Gislason, Niels Vørsel/ Özgün Müzik:
Joachim Holbek/ Görüntü Yönetmeni: Eric
Kress/ Oynayanlar: Ernst-Hugo Järegård (Stig
Helmer), Kirsten Rolffes (Sigrid Drusse),
Holger Juul Hansen (Dr. Moesgaard), Søren
Pilmark (Krogshøj), Ghita Nørby (Rigmor
Mortensen), Jens Okking (Bulder), Otto
Brandenburg (Hansen), Annevig Schelde
Ebbe (Mary), Baard Ove (Bondo), Birgitte
Raaberg (Judith Bang Petersen), Peter
Mygind (Mogge), Vita Jensen (1. Bulaşıkçı),
Morten Rotne Leffers (2. Bulaşıkçı), Solbjørg
Højfeldt (Camilla), Udo Kier (Aage Krüger) /
(1994), Renkli, 269 dak.

Korku, melodram, gizem, gerçeküstüçülük
ve epik öğelerin kaynaştırıldığı; batıl inanç-

lar, tıp ve hastahane kurumuna eleştiriler getiren, taşlama ve pembe dizi romantizmi içeren bir karışım; dört bölümlük eğlendirici, sürprizlerle dolu, rahatsız edici, karanlık bir dizi *The Kingdom*. Ortaçağa ilişkin bir mezarlık üzerine yapılan dev hastahanesinin adıdır 'Kingdom'. Yeraltı ruhları hastahaneyi ele geçirmeye kalkınca düzen bozulur. Hastalardan medyum Bayan Sigrid Drusse, asansörde ruhunu gördüğü küçük bir kızın (Mara) gizemini çözmek için araştırmaya başlar. Araştırmaların sonucu, onu, beyin cerrahisi bölümüne götürür. Mara adlı küçük kız başarısız bir ameliyat sonucu, bitkisel yaşamdadır. Başarısız ameliyatın sorumlusu İsveçli beyin cerrahı Stig Helmer ve Cerrahi Bölüm Başkanı Profesör Moesgaard olayı örtbas etmeye çalışır.

Kingdom 2 (Krallık 2). Yönetmen: Lars von Trier, Morten Arnfred/ Senaryo: Lars von Trier, Thomas Gislason/ Özgün Müzik: Joachim Holbek/ Görüntü Yönetmeni: Eric Kress/ Oynayanlar: Ernst-Hugo Järegård (Stig Helmer), Peter Mygind (Mogge), Kirsten Rolffes (Sigrid Drusse), Holger Juul Hansen (Dr. Moesgaard), Søren Pilmark (Krogshøj), Ghita Nørby (Rigmor Mortensen), Ole Boisen (Christian), Birthe Neumann (Bayan Svendsen), Otto Brandenburg (Hansen), Erik Wedersøe (Ole), Baard Ove (Profesör Palle Bondo), Birgitte Raaberg (Judith Bang Petersen), Henning Jensen (Bob) / (1997), 286 dak.

Kopenhag'daki Kingdom Hastahanesi'ne dıştan bakıldığında herşey eskisi gibidir, ama hiçbir şey aynı değildir. Beyin Cerrahisi Stig Helmer Haiti'den döner. Birçok sorun karşılar kendisini. Başarısız ameliyatıyla küçük Mara'nın beyininde hasar bıraktığı için hakkında açılan soruşturma... Doktor Rigmor'un kendisini evliliğe zorlaması... Hastalık hastası olma sanısına kapılması...

Bir cankurtaran, Bayan Drusse ölümcül biçimde yaralar. Ancak hastanedeki gizemli olaylarla başa çıkması, ruhların ve şeytanın savaşımına son vermesi için geri gönderilir. Çahşanları ve hastaların çarpıcı portrelerinin çizimi sürerken, ilk filmin sonunda dehşet içinde doğan bebek de izleyiciye ürkütücü anlar yaşatır. *Kingdom 2* acımasız bir mizah, keskin bir toplumsal eleştiri ve ürküten garip olaylarla akan bir film.

Kısaca Lars von Trier'in Dogma 95'e dek beğeniyle karşılanan filmleriyle yeteneğini kanıtladığı, sinema geçmişi böyle.

Thomas Vinterberg

Dogma 95'le, Danimarka Sineması'nı ikinci büyük yolculuğuna hazırlayan diğer önemli kişi, 19 Mayıs 1969 Kopenhag doğumlu Thomas Vinterberg... Danimarka The National Film School'unda mezunlarından. Uluslararası ilk başarısını, öğrenci iken yaptığı kısa film *Last Round (With Sidste omang)*'la (1993) kazandı : Münih Uluslararası Öğrenci Filmleri Festivali Jüri ve Yapımcılar Ödülü, Tel Aviv Film Festivali Birincilik Ödülü... Kardeşinin ölümünden sonra, geri geri yürümekle zamanı geri döndüreceğini sanan bir çocuğu anlattığı *The Boy Who Walked Backwards* (1994); dünyayı umursamayan ve hızlı-yürüyüş coşkusunu anlattığı kısa şiirsel filmi, *The Biggest Heroes* (1996)'la süren başarı dolu kısa film serüveni... Thomas Vinterberg'in sonradan uzun metrajlı filmleriyle sürecek olan yolculuğunun başlangıcı da bu.

İkinci Yolculuk - 'Dogma 95'

Lars von Trier ve Thomas Vinterberg sinemanın yanulsama ve aşırılıklarla yiten saflığını geri getirme, sinemadaki yaratıcılığı artırma amacıyla -tam metnini başta okuduğunuz- Kopenhag'da 1995 yılının bir mart gecesi hazırladıkları, imzaladıkları ve ku-

rallara uyacaklarına yemin ederek yayınladıkları -sonraları Kristian Levring, Søren Kragh Jacobsen katılımıyla- Dogma 95 Manifestosu ile başladı bu yolculuk...

Kısa bir tanımla, Dogma 95, değeri bilinmeyen ya da populist sinema tarafından bastırılan, denenmiş formüllerin bir kenara bırakıldığı, aşırıktan arındırılıp yalınlaştırılan, dar ekonomik koşullarda yapılan, ünlü oyuncuların olmadığı, dinamik Fransız Yeni Dalga akımının ve yalnızca gerçeği işleyen İtalyan Yeni Gerçekçiliği'nin bir bireşimi... Üçünün de ortak noktası, varolan anlayışa karşı, sinemayı fazlalıklardan ve abartılardan arındırmaya, tecimsel değil sanatsal anlamda ön planda tutmaya, yaşamın içinden can yakıcı, yaralayıcı öykülerle, gerçek yaşama olabildiğince yaklaşmaya yönelik minimalist sinema anlayışı olması... Kısaca, Dogma 95 daha önce denenmiş oluşumların yeniden gündeme getirilmesi... Ama Dogma 95, Fransız Yeni Dalga ya da İtalyan Yeni Gerçekçiliği gibi bir akım değil. Burjuva ideolojisine dayanan, yanılısma ve teknik aşırılıklarla kozmetik duruma gelen, bireysel, yapmacık ve auteur sinemayı yadsıyan, yönetmeni sanatçı olmaktan çok bir aktarıcı olarak gören yapay ışık/ses/mezan kullanımı gibi teknikleri karşısına alan bugünkü sinemaya karşı bir başkaldırıdır... Oldukça katı ve kısıtlı bir kurallarla film yapmayı öngören bir eylemdir Dogma 95... Thomas Vinterberg'in '1997 Uluslararası Cannes Film Festivali'nde Jüri Özel Ödülü'nü alan *The Celebration/ Festen* (Şölen) ve Lars von Trier'in '1998 Uluslararası Cannes Film Festivali'nde Altın Palmiye Ödülü'nü alan *The Idiots* (Gerizekalılar), sinema tarihine geçen ilk Dogma 95 filmleri...

The Celebration / Festen (Şölen) (Dogma 1).
Yönetmen: Thomas Vinterberg / Oynayanlar: Ulrich Thomsen (Christian Klingensfeldt),

Henning Moritzen (Baba, Helge Klingensfeldt), Thomas Bo Larsen (Michael), Paprika Steen (Helene), Birthe Neumann (Anne), Trine Dyrholm (Pia), Helle Dolleris (Mette), Therese Glahn (Michelle), Klaus Bondam (Şölen Düzenleyicisi), Bjarne Henriksen (Aşçı), Gbatokai Dakinah (Gbatokai), Lasse Lunderskov (Amca), Lars Brygmann (Resepsion), Lene Laub Oksen (Kızkardeş), Linda Laursen (Birthe) / Nimbus Film Productions (1997), Renkli, 108 dak., Link: www.dogme95.dk

Festen filminden söz edildiğinde, usa yalnızca Dogma 95 kurallarıyla çekilen ilk film değil, Thomas Vinterberg'in uzun metrajlı filmde de ilk uluslararası başarısı gelir. Film, kötülüğe neden olan şeyin önceden varolmadığını etkin bir biçimde ortaya koyarak, günah kavramını irdeler... Her yıl yaz aylarında yapılan şölenin hazırlıklarının sürdüğü, kırsaldaki bir malikâne... Tüm aile, bu şölenle malikânenin sahibi ve ailenin büyüğü Helge Klingensfeldt'in 60. yaşgünü kutlayacaktır. Helge Klingensfeldt büyük oğlu Christian'dan, kısa süre önce ölen ikiz kız kardeşi Linda için bir konuşma yapmasını ister. Her şey hazırdır, Christian konuşmasını yapmak için kalkar, babasının onur kaynağının yalnızca karanlık gizleri açığa vurmak olduğunu söyleyerek başlar konuşmaya... Bu konuşma, ailenin diğer üyeleri için -kesinlikle- unutmayacakları bir gecenin başlangıcıdır...

The Idiots/ Idioterne (Gerizekalılar) (Dogma 2).
Yönetmen: Lars von Trier / Senaryo: Lars von Trier / Müzik: Camille Saint-Saens, Kim Larsen-Erik Clausen/ Görüntü: Casper Holm, Jesper Jargil, Kristoffer Nyholm, Lars von Trier / Oynayanlar: Bodil Jørgensen (Karen), Jens Albinus (Stoffer), Anne Louise Hassing (Susanne), Troels Lyby (Henrik), Nikolaj Lie Kaas (Jeppe), Henrik Prip (Ped), Luis

Mesonero (Miguel), Louise Mieritz (Josephine), Knud Romer Jørgensen (Axel), Trine Michelsen (Nana), Anne-Grethe Bjarup Riis (Katrine), Anders Hans Henrik Clemensen (Karen'in Kocas), Lone Lindorff (Karen'in Annesi), Erno Müller (Karen'in Büyükbabası), Louise Regitze Estrup (Karen'in Kızkardeşi), Britta Lotte Munk (Karen'in Kızkardeşi).../ Zentropa Entertainments (Danimarka-1998), Renkli, 117 dak. [Link: www.dogme95.dk](http://www.dogme95.dk)

The Idiots (Gerizekalılar) tüm kuralların uygulandığı Dogma 95'in ikinci filmi. Çevreden gelen tepkilere karşı, severek oynadıkları geri zekalı öykünmesiyle, kendilerini toplumdaki soyutlayıp, özgür bir biçimde yaşamlarına renk katmaya çalışan 'uçuk' arkadaş grubunun öyküsünü anlatır *The Idiots*. Hiçbir şey, oyunu yeni bir biçimde oynama, sınırların ötesine geçme kadar doyum sağlayamaz onlara. Karen, ayırdına varmadan bu oyunun içinde bulur kendini... Yavaş yavaş ne olup bittiğini anlar ve oyuna katılır. Diğerlerini sevindiren bir katılımdır bu. Ama Karen ve diğerleri için aile yaşamını sürdürmek giderek zorlaşmaya başlar... Özellikle çıplaklık, ereksiyon durumundaki cinsel organlar ve grup seks sahneleriyle tutucu bir tepkiyle karşılaşan film, yoğun tartışmalara yol açtı. *The Idiots* Lars von Trier'in en kötü filmi kabul edilir eleştirmenlerin bir kesimince. Lars von Trier, bunlara karşı şöyle der: "Düşündüğünüzden daha geri zekalısınız. Geri zekalılar için, geri zekalıları anlatan, geri zekalılar tarafından yapılan bir film bu..."

Mifune (Mifunes Sidste Sang) (Dogma 3). Yönetmen: Søren Kragh-Jacobsen/ Oynayanlar: Iben Hjejle, Anders W. Berthelsen, Jesper Asholt, Emil Tarding / Nimbus Film Productions (1999), 101 dak./ [Link: www.dogme95.dk](http://www.dogme95.dk)

Koşulların zorlamasıyla evlenmek zorunda kalan Kresten, babasının ölümü üzerine, düğününden hemen sonra, hem özürülü kardeşine destek olmak, hem de babasından kalan çiftlik evini oturulabilir duruma getirmek amacıyla, karısından ve kent yaşamından uzak, doğduğu Lolland'a gider. Fahişe geçmişinden sıyrılıp, yeni bir yaşama başlamak isteyen bir kadını bakıcı olarak işe alır. Kresten, kadın ve kadına aşık özürülü kardeş Rud, garip ama mutlu bir yaşam sürmeye başlar. Dogma 95 eyleminin üçüncü filmi olan Mifune'nin, Thomas Vinterberg'in *Festen (Şölen)*'i ve Lars von Trier'in *The Idiots (Gerizekalılar)*'ına göre, değişik yapısı, sıradışı oluşuyla Dogma 95 kurallarının ötesinde. "Dogma sinemanın köklerine dönüş bir bakıma. (...) Filmlerimin çoğunda Dogma'nın etkilerine rastlamak olası. 1978'de çektiğim ilk filmim örneğin çok küçük bir kadro ve üç ışıkla taşrada küçük bir kasabada çekildi. (...) Dogma'nın doğal ışık, doğal mekan gibi birçok kuralına uyduk" demesine karşın, yönetmen Søren Kragh-Jacobsen filmde, Dogma 95'in temel kurallarının kimilerine pek fazla uymadığı görülür. 49. Uluslararası Berlin Film Festivali'nde Gümüş Ayı ödülünü kazanan *Mifune*, psikolojik durumları irdeleyen bir film değil, romantik bir güldürü.

The King Is Alive (Kral Yaşıyor) (Dogma 4). Yönetmen: Kristian Levring/ Senaryo: Anders Thomas Jensen, Kristian Levring/ Müzik: Jan Juhler/ Görüntü Yönetmeni: Jens Schlosser/ Oynayanlar: Miles Anderson (Jack), Romane Bohringer (Catherine), David Bradley (Henry), David Calder (Charles), Bruce Davison (Ray)/ Zentropa Entertainments (Danimarka, ABD-2000), 110 dak./ [Link: www.dogme95.dk](http://www.dogme95.dk)

Yapaylıktan arındırmaya dayalı kurallarıyla, sinemanın kimliğini arayan Dogma 95'in dördüncü, Danimarkalı yönetmen Kristian

Levring'in -İngilizce çektiği- ikinci filmi *The King Is Alive (Kral Yaşıyor)*. Kuzey Afrika'da çölde otobüsle yolculuk yapan Batılı kişiler... Otobüs sürücüsü bozuk göstergeler nedeniyle yolunu yitirir. Terkedilen bir kasabaya ulaşırlar. Otobüs için yakıt yoktur... İçlerinden biri yardım getirmek için yola çıkar... Yiyecek ve içecekleri sınırlı olan 'yabancılar', köyde bir başına yaşayan yaşlı bir adamın gözetimi altındadır aynı zamanda. Yolcuların güçsüz yanları öne çıkar günler geçtikçe... İç çatışmalar... birbirleriyle çatışmalar ve hesaplaşmalar... Bu durumdan, sıcaktan ve aşıktan 'kaçış' için bir umarları vardır : William Shakespeare'in *Kral Lear* oyununu sahneleme çabası... Tüklenen umutları ve enerjileri, bu oyuna sıkı sıkıya tutunmaya iter onları... Dogma 95 kurallarını oldukça popüler bir çizgide yorumlayan film, yaşam akışını belirleyen koşullar olduğunu, sistemler ve yaşam biçimlerinin 'suya yazılan' kurallarla biçimlendiğini, umutsuz bireylerin yabancı duruma geleceğini, uygarlığın ne kadar 'görece' olduğunu sergiler. Düşünsel yaklaşımını, ince espriler, başarılı oyunculukla birleştiren ilginç bir film *The King Is Alive*...

Italian for Beginners/Italiensk for Begyndere (Yeni Başlayanlar İçin İtalyanca) (Dogma 12). Yönetmen: Lone Scherfig/ Senaryo: Lone Scherfig/ Görüntü Yönetmeni: Jorgen Johanson/ Oynayanlar: Anders W.Berthelsen (Andreas), Ann Eleonora Jorgensen (Karen), Lars Kaalund (Halvfinn), Peter Gantzler (Jorgen Mortensen), Anette Stovelbaek (Olympia), Sara Indrio Jensen (Giulia).../ Zentropa Entertainments (Danimarka- 2000), Romantik Güldürü, 108 dak.

Kadın yönetmenden bir Dogma 95 filmi... Senarist ve yönetmen Lone Scherfig'in üçüncü uzun metrajlı çalışması.. Ancak, ilk iki Dogma 95 filmine göre (*Festen / Şölen, The*

Idiot / Geri Zekâlılar) öne çıkan, izlenmeyi güçleştiren doğal ışık kullanımının ve kamera devinimlerinin çok aza indirildiği, ama oyuncu doğaçlamaların yoğun olduğu bir film. İzleyene yaşam zevki aşıl原因 bir film *Italian for Beginners*. Kopenhag'ın küçük ve kasvetli banliyösü... Birbirleriyle yan yana ama yalnız yaşayan, sorunlu altı kişi filmin eksen kişilikleri. Karısının ölümünden sonra kasabaya gelen ve inancını sorgulayan genç rahip Andreas; alkolik annesi ile yaşamını sürdüren hüzünlü kuaför Karen; kullanılmayan organlar körelir inancıyla, iktidarsız olduğunu sanan ve kadınlarla ilişki kuramayan otel yöneticisi Jorgen; yetimhanede büyüyen, hırçın sivri dili nedeniyle başına dert açan futbol delisi restoran görevlisi Halvfinn; kahrını çektiği huysuz babası nedeniyle özgüvenini yiten Olympia ve yaşadığı ülkenin dilini konuşamayan güzel İtalyan garson Giulia... bu altı kişinin yolu haftada bir akşam olarak düzenlenen İtalyanca kursunda birleşir. Günlük yaşamda bir araya gelemeyecek kişiliklerin birleşebileceği bir şeyler / yerler olabileceğini gösteren film, kişilere yaşamın sıcak yüzünü tanıtan küçük sevimli rastlantılar hazırlar. Tüm kişiler, dostluğu, sevgiyi aşk dili İtalyanca'da bulur. Kısaca, yitirmişlerin kazanma öyküsü... Hollywood'un klasik romantik-güldürülerinden uzak, oyuncuların başarılı yorumlarıyla hüzünlü romantik-güldürü.

Ödüller : 2000 Berlin Film Festivali Gümüş Ayı ve Fipresci Ödülü; 2001 En İyi Yardımcı Kadın Oyuncu Bodil Ödülü (Lene Tiemroth); 2001 Avrupa Film Ödülleri - En İyi Film adayı; 2001 Paris Film Festivali Halk Jürisi Ödülü; 2001 Hamptons Uluslararası Film Festivali - İzleyici Ödülü; 2001 Varşova Film Festivali - İzleyici Ödülü; 2001 Robert Festivali - En İyi Senaryo Ödülü (Lone Scherfig), En İyi Yardımcı Erkek Oyuncu Ödülü (Peter Gantzler), En İyi Yardımcı Kadın Oyuncu

Ödülü (Eleonora Jørgensen); 2001 Valladolid Uluslararası Film Festivali - En İyi Erkek Oyuncu Ödülü (Peter Gantzler).

Truly Human / Et Rigtigt menneske (Dogma 18). Senaryo: Åke Sandgren/ Görüntü Yönetmeni: Dirk Brüel / Oynayanlar: Nikolaj Lie Kaas (P), Peter Mygind (Walther), Şusan Olsen (Charlotte), Clara Nepper Winther (Lisa), Troels Munk (Stromboli), Line Kruse (Tanja), Søren Hauch-Fausbøll (Kjeldsen), Oliver Zahle (Benny), Charlotte Munksgaard (Molly), Klaus Bondam (Ulrik),/ Ib Tardini-Zentropa Productions (2001), Renkli, 95 dak.

Görünmeyen adam 'P'nin gerçek insan olma sürecini anlatan çağdaş bir masal. Lisa adında bir kızları olan, Charlotte ve Walther çifti mutsuz bir yaşam sürdürür. Mutsuzluklarının kaynağı ise, kürtaj... bir de oğulları olabilirdi şimdi... Lisa'ya göre -fantezi bir figür olan- ağabey 'P' yedi yıldır yatak odasındaki duvar kağıtlarının arkasında yaşamını sürdürmekte. Ailenin yaşadığı apartman eskilik ve bakımsızlık nedeniyle yıktırılınca, binanın molozları arasından sürünerek biri çıkar. P'dir bu kişi. Lisa'dan ve onun fantezi dünyasından ayrılan P'nin dış yaşamdaki dramatik yolculuğunun öyküsü başlar böylece. P, cesur, onurlu ve bilinçli olmayı öğrendiği, toplumun ayrılmaz bir üyesi olmasını sağlayan bir merkeze sığırır. P'ye kalacağı bir apartman dairesi ve çalışması için bir iş ayarlanır. Sıkılsa da, iyi bir yurttaş olmayı hedefleyen P göre durum iyidir; ta ki, bir çocuğa tecavüz ettiği savıyla toplumca kuşku duyulan bir kişi oluncaya dek...

Kira's Reason: A Love Story/En Kærlighedshistorie (Dogma 21). Yönetmen: Ole Christian Madsen/ Senaryo: Ole Christian Madsen, Mogens Rukov/ Özgün Müzik: César Berti, Øyvind Ougaard/ Görüntü

Yönetmeni: Jørgen Johansson/ Oynayanlar: Stine Stengade (Kira), Lars Mikkelsen (Mads), Sven Wollter (Kira'nın Babası), Peaches Latrice Petersen (Kay), Camilla Bendix (Charlotte), Lotte Bergstrøm (Michelle), Thomas W. Gabrielsson (Gustav), Ronnie Hiort Lorenzen (Mikkel)... / Nimbus Film Produktion ApS (2001), Dram, Renkli, 93 dak.

Öykü, manik-depresyon geçiren Kira'nın, tedavi gördüğü hastahaneden, kocası Mads ve iki oğlunun yaşadığı eve döndüğü gün başlar. Kira'nın hastahane ne kaldığı belirsizdir, ama kocası Mads ve iki oğlu için oldukça uzun bir süredir bu... Tam olarak iyileşmemiş olan Kira, yeniden katıldığı dış dünyada nasıl davranması gerektiğini bilemez. İki oğul, annelerinin davranışlarının sıkıntı yarattığını söyleyerek, bunun bir daha olmaması konusunda babalarının söz vermesini ister. Ne yazık ki, verilen söz boşunadır. Doğru/yanlış ayırđına varamadığı olaylar sonucu, Kira, Mads'den kuşkulandır. Mads'ı suçlar, ev dışına taşan çığlıklar atar. Sorunun tek çözümü, Mads'in Kira'ya içtenlikli sevgisidir ancak.

Open Hearts / Elsker Dig For Evigt (Açık Kalpler) (Dogma 28). Yönetmen: Susanne Bier/ Senaryo: Susanne Bier, Anders Thomas Jensen / Özgün Müzik: Jesper Winge Leisner/ Görüntü Yönetmeni: Morten Søborg/ Oynayanlar: Mads Mikkelsen (Niels), Sonja Richter (Cæcilie), Nikolaj Lie Kaas (Joachim), Paprika Steen (Marie), Stine Bjerregaard (Stine), Birthe Neumann (Hanne), Niels Olsen (Finn).../ Zentropa Entertainments (2002), Renkli, 113 dak.

Yerine getirilemeyecek sözlerle, yaşamın tasarlanmaması gerektiğini anlatır, 2002 Toronto Fipresci Ödüllü *Open Hearts*. Aşk ve acı, kuşku ve değişim... İnsanların başlarına her şeyin gelebileceği üzerine dört kişi çev-

resinde gelişen -tam anlamıyla yürek parçalayıcı- bir öykü... Evliliklerini, günlük yaşamlarını tekdüze sürdüren, ama mutlu görünmek için herşeyi yapan, üç çocuklu otuzlu yaşlardaki Niels ve Marie ile birbirini seven ve evlenme hazırlığı içindeki Cæcilie ve Joachim adlı nişanlı iki genç öykünün kahramanları... Marie'nin arabasıyla Joachim'e çarpması... Joachim felç olması... O ana kadar yolunda giden herşeyin birden tepetaklak olmasına neden olur. Yaşam akışının değişimi, Cæcilie'nin desteğini kabul etmeyen Joachim -ve Cecilie- için değil, Marie ve Niels içinde geçerli. Marie, kocası Niels'e suçluluk duyumsadığını söyler, Cæcilie'la konuşmasını ister. Marie'nin "şimdi konuşmalısın" ısrarlı telefonları karşısında, Niels gece yarısı Cæcilie'nun evine gider. Niels ve Cæcilie arasında önce cinsel bir yakınlık, sonra tutkulu bir aşk oluşur. Artık onlar için kesin olan tek şey var, hiçbir şeyin bir daha eskisi gibi olmayacağı...

Old, New, Borrowed and Blue/ Se til venstre, der er en Svensker (Eski, Yeni ve Ödünç Alınmış Mavi) (Dogma 32). Yönetmen: Natasha Arthy, Senaryo: Kim Fupz Aakeson/ Görüntü Yönetmeni: Rasmus Videbæk/ Oynayanlar: Sidse Babett Knudsen (Katrine), Björn Kjellman (Thomsen), Ibrahim Atilla Agyun (Hakan), Lotte Andersen (Mette), Søren Byder (Jonas), Lene Maria Christensen (Katja), Kristian Hælken (Rahip), Kaare Bjerlø (Müzisyen), Boi Holm (Müzisyen), Jimmi Jørgensen (Müzisyen), Mette Agnete Horn (Miller), Louise Mieritz (Ulla).../ Nimbus Film Productions (2003), Romantik Güldürü, Renkli, 35 mm., 90 dak./ Link: www.dogme95.dk

1969 Danimarka doğumlu, Danimarka Yayıncılık Şirketinde radyo sunucusu, yapımcı ve çocuk programları yönetmeni Natasha Arthy, özgünlüğü ile övgüler kazanan ilk

uzun metraj çalışması *Miracle* (2000) ile Danimarkada ve yurtdışında bir çok ödül topladı. *Old, New, Borrowed and Blue* yönetmenin ikinci filmi. Yaşamındaki sorunlarla yüzleşmekten sürekli kaçan Katrine evlenecektir. Evleneceği erkek sevecen, oturacakları ev güzel, gelecekteki kayınvalidesi de iyi bir kadındır. Düğün hazırlıkları sürerken, Katrine, terk edildiği için geçirdiği ağır depresyon nedeniyle akıl hastanesinde yatan kız kardeşi Mette ve Mette'yi terkeden Thomsen'e -eski sevgilisi- karşı duyumsadıkları ile yüzleşir. Katrine, kız kardeşi Mette'ye evleneceğini söyleyemez. Afrika'dan dönen Thomsen, Katrine ile geçmişte yaşadığı -gizli- ilişkiyi sürdürmek ister. Katrine, Thomsen'in HIV pozitif olduğunu öğrenmesine karşın yine de onunla bir iki gün geçirir. *Old, New, Borrowed and Blue*, Kopenhag'dan gündelik yaşam görüntüleri sunan -Dogma filmlerinde herşeyden önde olan- öyküsüyle, kimi ilginç ve eğlenceli anlarıyla, postmodern bir aşkı anlatan, yaşama ve dürüst olmaya ilişkin bir film. Film süresince, çoğunlukla elde / omuzda kullanılan kamera kullanımıyla ve sonradan eklenen sesleriyle katı Dogma kurallarını uygulamayan, bir Dogma 95 filmi. Filmin adı da, bir evlilik geleneğini vurgular... Geleneğe göre, evlilik töreninde gelin, üzerinde *eski*, aile ve geçmişle bağını; *yeni*, yeni yaşamı şanslı ve başarılı sürdürmesini; *ödünç alınmış*, gerektiğinde ailesi ve dostların yanında olacağını; *mavi*, bağlılık, aşk ve saflığı simgeleyen kimi şey taşımak durumunda...

In Your Hands / Forbrydelser (Dogma 34). Yönetmen: Annette K. Olesen / Senaryo: Kim Fupz Aakeson, Annette K. Olesen/ Özgün Müzik: Jeppe Kaas / Görüntü Yönetmeni: Boje Lomholdt/Oynayanlar: Petrine Agger (Elisabeth), Jens Albinus (Carsten), Sarah Boberg (Jossi), Trine Dyrholm (Kate), Benedikte Hansen (Lizzie), Helle Hertz

(Jossi'nin Annesi), Ann Eleonora Jørgensen Olesen (Cezaevi Müdürü),/ Zentropa (Anna), Nicolaj Kopernikus (Henrik), Kirsten Entertainments (Danimarka), Dram, Renkli.

Sonuç

İkinci bölümün sonunda geniş bir değerlendirme yapılacaktır.

Kaynakça

- AKAR, Recep. http://members.tripod.com/sineclup/Lars_Von_Trier.htm
- ERBETT, Roger. (1992) 'Zentropa' (<http://imdb.com/title/tt0101829> –External reviews).
- ERKAN, Yavuz. *Altyazı Aylık Sinema Dergisi*, Ocak 2003
- EVREN, Burçak. *Dünya Sinema Sanayii*, Timaş Yayınları 1997
- GÜVEMLİ, Zahir. *Sinema Tarihi*, Varlık Yay., sayı: 790, Ekim 1960, ss. 45-49
- ŞAHİN, Süleyman. 'Epidemic', *Sinemasal Dergisi*, sayı: 2, kış 1998.
- TAŞÇIYAN, Alin. 'Dogvill', <http://www.milliyet.com.tr/content/sinema/sin008/sinema47.html>
- İstanbul Film Festivali katalogları (1992- 1998-1999).*
- Dergiler : Altyazı, Beyaz Perde, Hürriyet Gösteri, Milliyet Sanat Dergisi*
- Radikal Gazetesi, Kültür-Sanat, 23 Şubat 1999*
- Ana Britannica*, Ana Yayın. ve Sanat Ürün. Paz. A.Ş. Yay., Cilt 7, İstanbul, 1986-1987.
- <http://www.aksiyon.com.tr/detay.php?id=11137>
- <http://www.beyazperde.com/sinekritik/638>
- http://www.birfilm.com/films/film_id13.asp
- [http://www.bomis.com/rings/dogme95+Chetzemoka%27s+Curse+\(Dogma+:+10\)+&hl=tr&ie=UTF-8&inlang=tr](http://www.bomis.com/rings/dogme95+Chetzemoka%27s+Curse+(Dogma+:+10)+&hl=tr&ie=UTF-8&inlang=tr)
- <http://www.brightlightsfilm.com/28/dogme1.html>.
- <http://www.dancerinthedarkmovie.com> (resmi site)
- http://www.denmark.org/mermaid_Mar97/Cinema.html.
- <http://www.dogme95.dk>.
- <http://www.imdb.com>.
- http://www.kamera.co.uk/books/purity_and_provocation_dogme_95.php.
- <http://www.milliyet.com.tr/content/sinema/sin008/sinema47.html>
- <http://www.milliyet.com.tr/index.asp> 13 Aralık 2003
- <http://www.mynet.com/>
- <http://www.nga.gov/programs/flmdenmark.htm>.
- http://www.radikal.com.tr/veriler/2002/01/22/haber_27030.php
- http://www.sinefil.org/yazilar/yazi.php%3Fid%3D1+%27+95%22&hl=tr&lr=lang_tr&ie=UTF-8
- <http://www.sinemafanatik.com/eskifilmler2/dancerinthedark.html>
- <http://www.6bears.com/dogma951.html>.
- <http://www.sonyclassics.com/mifune/dogma95-3.html>.
- <http://www.stud.u-szeged.hu/Papp.Vivien.Aniko/essay.html>.
- <http://www.um.dk/english/search/>
- <http://www.vatanim.com.tr/>